

LİBYA KRİZİ

BÖLGESEL VE KÜRESEL AKTÖRLERİN POLİTİKALARI

EDİTÖRLER

BURHANETTİN DURAN

MUHİTTİN ATAMAN

LİBYA KRİZİ
BÖLGESEL VE KÜRESEL
AKTÖRLERİN POLİTİKALARI

LİBYA KRİZİ
BÖLGESEL VE KÜRESEL
AKTÖRLERİN POLİTİKALARI

EDITÖRLER
BURHANETTİN DURAN
MUHİTTİN ATAMAN

SETA

YAZARLAR

Burhanettin Duran	Prof. Dr., SETA Genel Koordinatörü, İbn Haldun Üniversitesi
Muhittin Ataman	Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Emrah Kekilli	Araştırmacı, SETA
Emrullah İşler	Ankara Milletvekili
Mehmet Ali Karaduman	Araştırma Asistanı
İsmail Numan Telci	Doç. Dr., ORSAM Başkan Yardımcısı, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü
Ali Bakeer	Dr., Araştırmacı
Ali Abdullatif el-Lafi	Araştırmacı
Kılıç Buğra Kanat	Araştırma Direktörü, SETA D.C.
Alexander Chreky	Araştırmacı
Bilgehan Öztürk	Araştırma Asistanı, SETA
Aslıhan Alkanat	Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Hacı Mehmet Boyraz	Araştırma Asistanı, SETA
Zafer Meşe	SETA Berlin Koordinatörü
Leonard Faytre	Araştırma Asistanı, SETA
Oğuz Güngörmez	Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler

SETA Kitapları 63

ISBN: 978-625-7040-57-0

© 2020 SET Vakfı İktisadi İşletmesi

1. Baskı: Haziran 2020, İstanbul

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Editör: Mehmet Akif Memmi

Düzeltili: Berrin Çalışkan, Hasan Hüseyin Çağırın, Mustafa Said İşeri

Kapak: Erkan Söğüt

Baskı ve Cilt: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA Kitapları

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

LİBYA KRİZİ: NEREDEN NEREYE?

TÜRKİYE’NİN LİBYA İNİSİYATİFİ VE DEĞİŞEN DENGELER	15
Burhanettin Duran, Emrah Kekilli	
BERLİN KONFERANSI VE LİBYA KRİZİNİN GELECEĞİ	33
Emrah Kekilli	

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGE DEVLETLERİNİN KRİZE YÖNELİK SİYASETLERİ

TÜRKİYE-LİBYA İLİŞKİLERİ: TARİHSEL PERSPEKTİF, GÜNCEL ANALİZ	51
Emrullah İşler	
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ VE SUUDİ ARABİSTAN’IN LİBYA KRİZİNE MÜDAHALESİ: HALKIN İRADESİNE DARBE SİYASETİ	69
Muhittin Ataman, Mehmet Ali Karaduman	
SİSİ DÖNEMİNDE MİSİR’İN LİBYA POLİTİKASI: DARBECİDEN DARBE DESTEĞİ	87
İsmail Numan Telci	
KADDAFİ KARŞITI DEVRİM VE SONRASINDA KATAR’IN LİBYA POLİTİKASI	101
Ali Bakeer	
KUZEY AFRİKA ÜLKELERİNİN LİBYA KRİZİNİ YÖNETİMİ	121
Ali Abdullatif el-Lafi	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KÜRESEL AKTÖRLERİN KRİZE YÖNELİK SİYASETLERİ

LİBYA'DA AMERİKAN VARLIĞI	135
Kılıç Buğra Kanat, Alexander Chreky	
RUSYA'NIN LİBYA POLİTİKASI: MÜTEVAZİ YATIRIMLA ÇOK YÖNLÜ KAZANÇ	161
Bilgehan Öztürk	
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTAK SORUNU: LİBYA KRİZİ	177
Aslıhan Alkanat	
LİBYA KRİZİNDE İNGİLTERE'NİN DENGELİ POLİTİKASI	195
Hacı Mehmet Boyraz	
DIŞ POLİTİKA GELENEĞİ VE DÖNÜŞÜMÜ İŞİĞİNDE ALMANYA'NIN LİBYA POLİTİKASI	209
Zafer Meşe	
İMKAN VE KISITLAR ARASINDA FRANSA'NIN LİBYA POLİTİKASI	223
Leonard Faytre	
İSTİKRAR ARAYIŞINDAN DENGELİ SİYASETİNE: İTALYA'NIN LİBYA POLİTİKASI	237
Oğuz Güngörmez	

TAKDİM

Arap Baharı'nın en başarılı cephelerinden biri olan Libya, Mısır'da olduğu gibi bölgesel ve küresel aktörlerin müdahalesiyle ciddi bir iç savaşa ve bölgesel bir krize dönüşmüştür. Ortadoğu ve Arap ülkelerinde halkın iradesinin yönetime yansımısını istemeyen Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan ve Mısır gibi otoriter rejimler Libya'da kuşatıcı ve çoğulcu bir siyasi yapının ortaya çıkmasına müsaade etmediler. Devrim sırasında hemen hiç etkisi olmayan ve uzun süredir Libya dışında yaşayan Hafter, bu devletlerin verdiği destekle, 2014'te ülkedeki meşru siyasi aktörlerin otoritelerini reddederek darbe yapmaya kalktı. Birleşmiş Milletler başta olmak üzere pek çok uluslararası kurum tarafından da Libya devletinin ve halkının meşru temsilcisi olarak kabul edilen Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) Hafter'in darbe teşebbüsüne karşı çıkarak akamete uğrattı.

Sonraki dönemde özellikle Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan, Mısır, Fransa ve son olarak da Rusya'nın her türlü destek verdiği hatta ABD başta olmak üzere diğer aktörlerin de muhatap aldığı Hafter Libya'nın tek hakimi olma amacıyla Nisan 2019'da Trablus'u ele geçirmeyi hedefleyen kapsamlı bir saldırı başlattı. Herkes başkent Trablus'un Hafter'in eline geçmesinin an meselesi olarak gördüğü bir dönemde Türkiye devreye girdi ve bütün hesapları altüst etti. Kasım 2019'da

UMH ile imzaladığı iki mutabakat muhtırası sonrasında Libya'daki varlığını arttıran Türkiye bir mutabakatla Akdeniz'deki deniz sınırını belirledi, diğeriyle de UMH'nin istemesi durumunda meşru aktöre her türlü askeri destek taahhüdünde bulundu. Özellikle Ocak 2020 sonrasında Türkiye verdiği askeri ve mali destekle Hafter'in, ülkenin batısındaki bütün sektörlerde UMH birlikleri tarafından yenilgiye uğratılmasını ve geniş bir bölgeden geri çekilmesini sağladı.

Yeni dinamiklerle kısa bir süre içerisinde Libya'daki bütün dengeleri değiştiren Türkiye bu ülkedeki iç savaşın ve krizin seyrini de değiştirdi. Sadece askeri yöntemleri tercih eden taraf olan Hafter ve destekçileri tek yanlı ateşkes ilan edip diplomasi masasına razı olduğunu açıklamak zorunda kaldı. Türkiye aynı zamanda iki tarafa da göz kırpan bazı devletleri daha net bir tavır takınarak UMH ile ilişkilerini güçlendirmeye ikna etti.

Hem tarihi ikili ilişkiler hem de bölgesel dengeler bağlamında Ankara için çok önemli bir ülke olan Libya'da yaşanan gelişmeler Türkiye'yi doğrudan etkilemektedir. Bunun bilinciyle Türkiye devrimin ilk günlerinden bu yana Libya devletinin ülkesel bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığının korunması için Libya'daki meşru aktörlerle yakın bir ilişki içerisinde olmuştur. Hem çatışma sahasında hem de müzakere masasında verdiği destek ile UMH'nin etkili bir aktör olarak kalmasını sağlamıştır. Bununla da Arap Baharı sonrası dönemde bölgede oluşan Türkiye karşıtı koalisyonun güdümündeki bir kişi veya grubun iktidara gelmesini engellemiştir.

Öte yandan Türkiye Arap Baharı sonrası dönemde ortaya çıkan yeni stratejik denklemde kendine karşıt oluşum ve süreçlere yönelik inisiyatifler alarak kendisine karşı gerçekleştirilen hamleleri boşa çıkartmıştır. Bu anlamda Libya sorunu da Türkiye'nin bölgesel denklemde birlikte çalışabileceği bir aktör olarak ön plana çıkmıştır. Kasım 2019'da imzalanan deniz sınırlarını sınırlandırma antlaşması Doğu Akdeniz'de bölgesel ve küresel aktörler tarafından kuşatılmak istenen Türkiye'nin oyun bozucu bir hamlesi olmuştur.

Son dönemde hem Türkiye dış politikası hem de bölgesel gündemi en çok belirleyen konuların başında gelen Libya krizinin Türkiye’de çok az çalışılmış olmasından yola çıkılarak hazırlanan elinizdeki kitap üç bölüm ve on dört makaleden oluşmaktadır. İlk bölümde Libya krizinin ortaya çıkmasından bugün geldiği noktaya kadarki gelişmeler ele alınmaktadır. Bölümün ilk makalesinde Burhanettin Duran ve Emrah Kekilli devrimden darbeye, darbeden bugüne gelinen süreçteki temel kırılma noktaları üzerinde durmaktadır. Makale ayrıca yaşanan süreçte Türkiye’nin dengeleri değiştirici hamlelerine de yer vermektedir. Bölümün ikinci makalesinde ise Emrah Kekilli 2020’nin ilk ayında Berlin’de toplanan konferans süreci ve konferansta alınan kararlar üzerinden Libya’nın geleceğini mercek altına almaktadır.

Kitabın ikinci bölümü bölgesel devletlerin Libya krizine yönelik politikalarını incelemektedir. Bu bölümde Libya iç savaşına müdahil ve krizin gidişatına etki eden ve/veya emek potansiyeli yüksek olan bölgesel devletlerin Libya politikası analiz edilmektedir. Bu bölümün ilk yazısı Libya’da en etkili aktörlerden biri olan Türkiye’ye ayrılmaktadır. Uzun bir süre Türkiye’nin Libya özel temsilcisi olarak görev yapan Emrullah İşler, Türkiye ve Libya’nın tarihi bağlarını, Libya devrimi sürecinde ve sonrasında Ankara’nın izlediği Libya politikasını kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Türkiye, Libya krizinin 2014’ten bu yana seyrini yakından takip eden bir ülke olarak UMH’nin Hafter saldırılarına karşısında yalnız bırakılması sonrasında, Libya’da bütün siyasi çözüm çabalarının boşa çıkarak ülkenin derin bir krize sürükleneceğini görmüş ve UMH ile gerekli iş birliği adımlarını atmıştır. Türkiye’nin UMH ile birlikte attığı adımlar Hafter’in ilerlemesini durdurmuş, Berlin’de gerçekçi bir siyasi müzakereyi mümkün kılmıştır.

Bu bölümün ikinci yazısında Muhittin Ataman ve Mehmet Ali Karaduman tarafından BAE ile Suudi Arabistan yönetimlerinin, Libya krizinde oynadıkları istikrarsızlaştırıcı rol ele alınmış, krizde illegal aktör olan despotizmin temsilcisi Hafter’e sağlanan mali ve askeri desteğin neden sürdürüldüğü ve söz konusu desteğin araçları ve sonuçları değer-

lendirilmektedir. Türkiye ve UMH'nin birlikte attığı adımlarla Libya krizinde askeri çözümü savunan bu aktörler Berlin'de siyasi çözüme evet demek zorunda kalmış ve siyasi çözümün uygulanması için BM Libya Misyonu görevlendirilmiştir. Ancak Hafter ve destekçilerinin 2015 sonunda imzalanan Libya Siyasi Anlaşması'nda tanık olduğu gibi Berlin Deklarasyonu'nun da altını oymak istediği bilinmektedir.

Libya'da yaşanan siyasi gelişmeler şüphesiz bu ülkeye komşu olan Mısır'ın da ilgisini çekmektedir. Özellikle 2013'te gerçekleşen askeri darbeden sonra Mısır'daki Sisi rejimi, Libya'da da benzer bir rejimin kurulması amacıyla faaliyetler yürütmüştür. Bu çerçevede bazı bölgesel ve küresel aktörlerle birlikte hareket eden Mısır, Libya'daki merkezi hükümete karşı askeri faaliyetler yürüten Halife Hafter liderliğindeki gruba destek olmaktadır. İsmail Numan Telci Mısır'ın Sisi dönemindeki Libya politikasını Mısır'daki askeri rejimin motivasyon ve hedefleri, bölgesel ve küresel aktörlerle girilen iş birliği ve Libya'ya yönelik girilen siyasi angajmanda mücadele edilen aktörler bağlamında kapsamlı bir şekilde incelemektedir.

Katar'ın Libya'da meşru aktörü ve siyasal alanı desteklemeye yönelik geleneksel tutumunu sahadaki çeşitli aktörler arasındaki çatışmaya dahil olmaksızın koruduğu gözlenmektedir. Bir süredir kendisini sorunların diplomatik müzakerelerle çözüme kavuşturulması konusuna adan ve ara buluculuk işleviyle ön plana çıkmaya çalışan Katar, Libya'da da krizin siyasal bir süreçten sonra çözüme kavuşturulmasını gerekli görmektedir. Ali Bakeer bu noktada Kaddafi karşıtı devrim sırasında ve sonrasında Katar'ın Libya politikasını etraflıca değerlendirmektedir.

Libya dışında kalan Akdeniz'de kıyısı bulunan Kuzey Afrika olan Cezayir, Tunus ve Fas'ın Libya krizine ilişkin politikaları bazı hususlarda farklılaşsa da bu devletlerin UMH'yi destekleme konusunda birleştiği görülebilmektedir. Bu ortak yaklaşımın Kuzey Afrika ülkelerinin Libya krizine ilişkin ortak hareket etmelerini sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede Kuzey Afrika ülkelerinin harekete geçmelerinin se-

bepleri, bu ülkelerin Libya krizine ilişkin tek tek takındıkları tavırlar ve ortaya çıkan diplomatik farklılıklar Ali Abdullatif el-Lafi tarafından ele alınmaktadır.

Kitabın üçüncü ve son bölümü ise Libya krizine müdahil olan küresel aktörlerin krize yönelik politikaları analiz edilmektedir. Bölümün ilk yazısını kaleme alan Kılıç Buğra Kanat ve Alexander Chreky, ABD'nin Libya politikasını ele almaktadır. ABD'nin Libya'daki varlığını tarihsel perspektiften inceledikten sonra özellikle Obama ve Trump yönetimlerini inceleyen yazarlar Washington yönetiminin izlediği ikircikli, belirsiz ve düşük profilli politikasını “radyoaktif bir mesele” olarak nitelendirmektedir.

Suriye’de olduğu gibi Libya’da da Batılı devletlerin bıraktığı boşluğu doldurmak ve bölgesel etkinliğini artırmak amacıyla Libya’ya dolaylı olarak müdahil olan Rusya, kendisine bağlı proksi aktörler üzerinde etkili olmaya çalışmaktadır. Bilgehan Öztürk, Moskova yönetiminin en az maliyetle en yüksek kazanç elde etmeyi amaçladığını belirttiği makalesinde Rusya’nın Libya’daki askeri, siyasi ve ekonomik menfaatlerine mercek tutmaktadır. Özellikle darbeci ve despotik aktör Hafter’e verdiği askeri destekle sahada en etkili aktör haline gelen Rusya’nın, Libya politikasını daha çok BAE, Suudi Arabistan, Mısır ve Fransa gibi Amerikan müttefikleriyle birlikte yürütmesi de önemli bir ironi olarak dikkat çekmektedir.

Aslıhan Alkanat Avrupa Birliği’nin Libya politikasını ele almaktadır. Bu makalede önce AB-Libya ilişkilerinin tarihi arka planı ve Libya’nın AB için önemi, sonra da 2019 sonrası AB’nin Libya politikası ve Türkiye’nin Libya politikasına AB’nin tutumu detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmaktadır. Dış politika geleneği ve dönüşümü bağlamında Almanya’nın Libya politikasının incelendiği yazıda ise Zafer Meşe, Kaddafi rejiminin 2011’de sona ermesinin akabinde sekiz yıl süren iç savaşın uluslararası diplomasi kulvarında kayda değer bir aktör olmayan Almanya’nın Berlin Konferansı inisiyatifi ile devreye girmesinin ne anlama geldiğini ve nasıl okunacağını ele almaktadır.

Fransa devletinin resmi söylemlerine bakıldığında Paris yönetiminin sadece Libya'daki farklı gruplar arasında ara buluculuk faaliyetleri yaptığı izlenimi oluşsa da bir yandan sınırlı da olsa Serrac hükümetine destek verirken diğer yandan Hafter kuvvetlerine her türlü maddi ve askeri destek sağlamaktadır. Fransa'nın bu karmaşık Libya politikası birbirini tamamlayan çeşitli sebeplerle birlikte Leonard Faytre tarafından irdelenmektedir.

Devamında Hacı Mehmet Boyraz, İngiltere'nin Libya politikasını dört temel kısma ayırarak değerlendirmiştir. İlk olarak İngiltere-Libya ilişkilerinin tarihi arka planı aktarılmakta, ikinci ve üçüncü kısımlarda sırasıyla İngiltere'nin Libya politikası, siyasi ve ekonomik yönleriyle incelenmektedir. Çalışmanın son kısmında ise Serrac hükümetinin talebi üzerine Türkiye'nin Libya'ya asker gönderme kararı almasına İngiltere'nin nasıl tepki verdiği ele alınarak Ankara ile Londra'nın Libya'da birlikte çalışabilme imkanı tartışılmaktadır.

Oğuz Güngörmez tarafından kaleme alınan makalede ise Roma yönetiminin son dönemde Libya politikasına yön veren temel unsurlar, İtalya'nın Fransa ile Libya krizi özelinde yaşadığı gerginlik, Türkiye'nin UMH ile gerçekleştirdiği deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve askeri destek anlaşmalarına yönelik İtalya hükümetinin tutumu ve Türkiye ile İtalya'nın Libya krizinde iş birliği yaparak birlikte çalışabilme potansiyeli tartışılmaktadır.

Libya krizine yönelik bölgesel ve küresel aktörlerin izlediği politikaları detaylıca inceleyen elinizdeki kitaba katkı veren bütün yazarlara ve yayın aşamasında emek harcayan herkese teşekkür ediyoruz. Önemli bir boşluk dolduracağını ve hem akademisyenlere hem de genel okuyucuya hitap edeceğini düşündüğümüz bu kitabın faydalı olmasını diliyoruz.

Prof. Dr. Burhanettin Duran
Prof. Dr. Muhittin Ataman

BİR

LİBYA KRİZİ:
NEREDEN NEREYE?

TÜRKİYE'NİN LİBYA İNİSİYATİFİ VE DEĞİŞEN DENGELER

BURHANETTİN DURAN

Prof. Dr., SETA Genel Koordinatörü, İbn Haldun Üniversitesi

EMRAH KEKİLLİ

Araştırmacı, SETA

GİRİŞ

Türkiye ve Libya arasında, uluslararası ilişkilerin çıkar odaklı yaklaşımının fevkinde, çok eskilere dayanan güçlü tarihi bağlar bulunmaktadır. 1551 yılında Aziz Yuhanna şövalyelerinin Leonne Strozzi komutasında Trablus'a yönelik saldırıları nedeniyle, Trablus halkı Osmanlı devletinden yardım istemiştir. Bunun üzerine Osmanlı devleti Murat Ağa'yı görevlendirmiş, şövalyeler bertaraf edilmiş, böylece Türk-Libya ilişkilerindeki dostluk başlamıştır.¹ Trablus'a ilk giden Osmanlı Murad Ağa'nın inşa ettirdiği cami halen Trablus'un Tacura semtinde mevcuttur ve iki ülke arasındaki beş yüz yıllık dostluğun imgesi niteliğindedir. İtalyan işgali sırasında Türkiye-Libya ilişkileri neredeyse tükenme noktasına gelmekle birlikte, Libya'daki Osmanlı elitlerinin hafızasında Türkiye imajının olumlu olarak kaldığını, bağımsızlık sonrası dönemde Berka bölgesinde teşkil edilen Libya ordusunun ilk genelkurmay başkanı Umran Yeşiltaş'ın, ilk başbakanı Sadullah Koloğlu'nun ve Dışişleri Bakanı Abdussemam Busayri'nin Türkiye'den gitmiş olmasından anlayabiliriz.²

¹ Nehicuddin Efendi ve Hasan Safi, *Tarih-i İbni Galbun ve Trablusgarb Tarihi*, Yay. Haz. Ahmet Kavas, İstanbul: ORDAF Yayınları, 2013, s. 17; Itorri Russi, *Libya: Min-Fethi'l-Arabi hat-ta-Sene 1911*, Tercüme: Halife Muhammed Telisi, Trablus: Daru'l-Arabiye Li'l-Kitap, 2009, s. 217.

² Libya'nın Eski Genelkurmay Başkanı Yunuf el-Menguş'la yapılan özel görüşme, İstanbul, 2016.

Kaddafi yönetimi 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesinde Türkiye'ye yönelik ambargoların karşısında durmuş ve Türkiye'ye lojistik destek sağlamıştır. Bu olumlu hava çerçevesinde 1977-1982 yılları arasında Türkiye ve Libya arasındaki ticari faaliyetler dört katına çıkmıştır. Yine Kaddafi yönetiminin talebi üzerine Türk müteahhitlik firmalarının Libya'daki faaliyetleri oldukça artmış, 1984 yılında Libya'da çalışan 120 bin Türk işçinin olduğu kaydedilmiştir. 2010 yılına gelindiğinde ülkede faaliyet gösteren 200 kadar Türk firması, toplam tutarı 20 milyar doları bulan 300'ün üzerinde proje için anlaşmalar imzalamıştır. 2010 yılında Türkiye-Libya arasındaki ihracat rakamları 1,935 milyar dolara ulaşmıştır.³ 2019 yılında Hafter'in saldırıları üzerine Libya hükümeti yine Türkiye'den destek istemiş, Türkiye yine Libya halkı ve devletinin yanında yer almıştır.

Türkiye ve Libya arasında imzalanan mutabakat muhtıraları Libya krizindeki dengeleri Libya halkı ve Libya devleti lehine değiştirmiş ve Libya'da çözüm için makul bir zemin oluşturmuştur. Zira Libya krizindeki gayrimeşru aktör Halife Hafter, 2014 yılı Mayıs ayında yayımladığı darbe bildirisinden itibaren saldırılarını sürdürmüş, her türlü siyasi çözüm inisiyatifini reddetmiştir. 2015 sonunda Fas'ın Suheyrat kentinde Birleşmiş Milletler'in himayesinde gerçekleşen görüşmelerde Libya'daki ilgili tarafların katılımıyla imzalanan Libya Siyasi Anlaşması'nın⁴ (LSA) uygulanarak Libya krizinin siyasi yollardan çözümünü de engellemiştir. BM Genel Sekreteri Antonio Guterres siyasi çözüm arayışıyla Libya'yı ziyaret ettiğinde,⁵ ona bağlı güçler BM'nin yetkilendirdiği Ulusal Mutabakat Hükümetine (UMH) saldırmaktan çekinmemiştir. Bununla beraber, Hafter'in Trablus saldırıları karşısında uluslararası kurumlar ve aktörler gerekli tepkiyi vermemiş, adeta Hafter'in Trablus'u ele geçirmesini beklemiştir. Ancak, Türkiye'nin askeri dengeleri UMH lehine değiştirerek askeri çözümü imkansız hale geti-

³ "Türkiye ve Libya Ekonomik-Ticari İlişkiler Bilgi Notu", Türkiye Cumhuriyeti Trablus Büyükelçiliği, 4 Temmuz 2012, <http://trablus.be.mfa.gov.tr...>, (Erişim tarihi: 26 Aralık 2019).

⁴ "Libya'da Siyasiler Anlaştı", Aljazeera Turk, 17 Aralık 2015.

⁵ "Activities of Secretary-General in Libya, 3-5 April", United Nations, <https://www.un.org/press/en...>, (Erişim tarihi: 17 Nisan 2019).

ren Libya politikası, BM'nin karar ve politikalarının hayata geçirilmesi için uygun zemin oluşturmuştur.

Libya krizi yerel, bölgesel ve küresel aktörlerin müdahil olduğu karmaşık bir krizdir. Bu nedenle çözümü de ancak uluslararası mutabakatla mümkün olacaktır. Krizi çözmek için önce bir müzakere süreci başlamalıdır ancak müzakere de bir ateşkesle mümkün olacaktır. Fakat Hafter milislerinin her an Libya'nın güvenlik ve istikrarını tehdit edebileceği bir ateşkes makul bir ateşkes de olmayacaktır. Libya'da müzakere sürecinin başarıya ulaşması tarafların sivil ve demokratik ilkelerde birleşmesi ve siyasi çözüm noktasında samimi olması gerekmektedir. Müzakere süreci bütün toplumsal kesimleri içermeli ve dış aktörlerden ziyade Libya halkının taleplerini merkeze almalıdır.

DEVİRİMDEN DARBEYE LİBYA

Arap dünyasında yaşanan devrimlerin⁶ Libya'ya yansması neticesinde, tarihler 17 Şubat 2011'i gösterirken, Libya halkı Kaddafi karşıtı gösterilere başlamış, NATO müdahalesi ve çatışmalar sonucu⁷ 20 Ağustos 2011'de devrimciler Trablus'a girmiştir.⁸ 20 Ekim 2011'de Kaddafi'nin, doğduğu kent Sirt'e devrimciler tarafından öldürülmesiyle⁹ Libya'da devrim sonrası süreç başlamıştır. Devrim eski rejimin aktörlerini sistemin dışına iterken, Kaddafi döneminin muhalifleri, tutunamayanları, gençler ve yurt dışında yaşayan Libyalılar sistemin merkezine yürümüştür.¹⁰

⁶ Muhittin Ataman, "Arap Dünyasında Değişim Talebi Devam Ediyor", SETA, 23 Aralık 2019, <https://www.setav.org/arak-dunyasin-da-degisim-talebi-devam-ediyor>, (Erişim tarihi: 26 Aralık 2019).

⁷ "Battle for Libya: Key Moments", Aljazeera, 30 Nisan 2017.

⁸ "Timeline: Libya's Uprising against Muammar Gaddafi", Reuters, 22 Ağustos 2011.

⁹ Mary Beth Sheridan, "Moammar Gaddafi Killed in Rebel Custody as Last Loyalist Holdout in Libya Falls", *The Washington Post*, 20 Ekim 2011.

¹⁰ Libya'da devrim sonrası oluşan yeni siyasi arenanın niteliğine ilişkin yapılacak olan bir değerlendirme haddi zatında Arap dünyası genelinde yaşanan güç mücadelesi ve yabancı aktörlerin bu güç mücadelesine ilişkin pozisyonlarına dair de cevap niteliği taşıyacaktır. Emrah Kekilli, "Anatomy of the Libyan Crisis", *Insight Turkey*, 2017, Cilt: 19, Sayı: 3, s. 159-179.

Arap Baharı'nın en başarılı cephelerinden biri olan Libya'da halk 2012'de başarılı bir seçim yaptı ve yeni bir yönetim belirledi. Ancak Mısır'da olduğu gibi Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Mısır ve Fransa gibi bölgesel ve küresel aktörlerin müdahalesiyle Libya ciddi bir iç savaşa sürüklendi. Bu aktörler dışarıdan getirdikleri darbeci Hafter üzerinden ülkeyi bölgesel bir kriz alanına çevirdiler.

Ülkeyi hakimiyeti altına almayı amaçlayan Hafter bahsi geçen aktörlerin desteğiyle Nisan 2019'da başkent Trablus'a yönelik büyük bir askeri operasyon başlattı. Ancak Birleşmiş Milletler'in meşru aktör olarak gördüğü Ulusal Mutabakat Hükümeti Türkiye'nin askeri desteğiyle Hafter'in saldırısını püskürttü ve Hafter güçlerini ülkenin batısından temizledi. Bunun üzerine sahadaki şartlar dolayısıyla soruna taraf olan aktörlerin siyasetleri değişti, yeni dinamikler ve iş birlikleri ortaya çıktı. Sahadaki varlığı ve etkisi Türkiye'yi sorunun merkezine yerleştirince Fransa ve Mısır gibi ülkeler doğrudan Türkiye'yi hedef almaya başladılar.

Elinizdeki kitap işte bütün bu bölgesel ve küresel aktörlerin Libya politikalarını incelemektedir. Libya krizinin içinden geçtiği süreci ve Türkiye'nin hem sahada hem de masadaki tavrını ayrıntılı bir şekilde ortaya koyarak bu konu hakkında ayrıntılı bilgiler vermeyi amaçlamaktadır.

